

Vetoa vastakkaisiin suuntiin

■ Pauliina Raento

Kun lakia tai yhteiskunnallisia toimenpiteitä ohjaavia poliittisia linjauksia uudistetaan laajamittaisesti, käynnistetään samalla laaja seurantakoneisto. Sen tehtävänä on ottaa uutta tilannetta haltuun dokumentoimalla muutoksen vaikutuksia. Mittaaminen, tilastointi ja löydösten luokittelu auttavat hahmottamaan uudenlaisen toiminnan mittakaavaa ja kertovat sen tehokkuudesta. Määrällisen tiedon pohjalta arvioidaan kehityksen trendejä ja tarvittaessa täsmennetään ohjauksen painopisteitä. Kun tieto käytännön kokemuksista lisääntyy, analyysi, toimenpidesuositukset ja merkitysten tulkinta ohittavat tilanteen toteavan kuvailun.

Näin on edetty myös yliopistolain uudistuksen jälkeen. Lain korostamaa tieteen yhteiskunnallista vuorovaikutusta ja vaikuttavuutta seurataan tarkasti. Yliopistot kokoavat tilastoja muun muassa ulkopuolisen tutkimusrahoituksen summista ja tutkijoiden mediaesiintymisten lukumääristä. Tiedepoliittisissa strategiapapereissa ja juhlapuheissa tieteen vaikuttavuus ja yhteiskunnallinen vuorovaikutus mainitaan tavoiteltavina ja tarpeellisina ihanteina. Yritykset rahoittavat tiedettä edistääkseen innovaatioita, osoittaakseen yhteiskuntavastuullisuutensa ja kiillottaakseen julkisuuskuvaansa.

Vielä odotellaan avointa kriittistä keskustelua siitä, miksi tieteen hyödyllisyyttä muulle yhteiskunnalle on toistuvasti perusteltava, millaisesta tieteellisestä toiminnasta kannattaa maksaa ja miksi tutkijoita on patistettava yhteiskunnalliseen vuorovaikutukseen. Mielekkäimmät tavat mitata vuorovaikutusta tai palkita siitä ovat vielä löytämättä. Ja mikä tämän vuorovaikutuksen tekee niin vaikeaksi, ettei se ole yleisesti itsensä selvää ja luontevaa?

Huomiota kiinnittää se, että ”tieteestä” ja ”yhteiskunnasta” puhutaan edelleen toisistaan erillisinä toimijoina, joiden olisi nyt tarmokkaasti tartuttava yhdessä tekemiseen. Ihanteiden käytännön toteuttamista ja sopeutumista ruohonjuuritasolla kuitenkin hidastavat sellaiset tekijät, jotka on jo tunnistettu keskustelussa tieteidenvälisyydestä. Havaintojen soveltaminen tiedemaailman yhteiskuntasuhteisiin on vasta aluillaan.

Esimerkiksi tietoon, toimintatapoihin ja -kulttuureihin, arvoihin ja kieleen liittyvät hankaluuDET moninkertaistuvat, kun tutkijoiden etäisyys oman mukavuusalueensa rajoista kasvaa. Samaan aikaan yrityksissä, hallinnossa ja kansalaisjärjestöissä toimiville akateeminen maailma voi näyttäytyä ”tylsänä”, ”epäselvänä” ja ”toivottoman hitaana”, kuten eräs korkeakoulu-tettu toimitusjohtaja luonnehti.

Yliopiston etäisyys muun yhteiskunnan arjesta ja arvoista on yksi tärkeä kriteeri tutkijan uran valitsemisessa – tai valitsematta jättämisessä. Tämän etäisyyden lyhentäminen voi siksi olla vastenmielistä.

Etäisyyttä on saattanut lisätä tiedepolitiikan kansainvälistymistavoite. Se vie eri suuntaan kuin vuorovaikutus kotimaassa, jonka arvo tutkijan ansioluettelossa vaihtelee tieteenaloittain. Vain osa tutkijoista kykenee liikkumaan sujuvasti ympäristöstä toiseen ja suoltamaan laadukkaita tutkimusartikkeleita, kepeitä kolumneja ja innostavia yleisöluentoja monella kielellä. Enemmistölle englanninkielisen tutkimusartikkelin kirjoittaminen arvostettuun kansainväliseen sarjaan käyttää kaiken hallinto- ja opetustyöltä liikenevän energian, eikä muuhun riitä puhtia tai taitoa. Rajalliset resurssit keskitetään sinne, mistä parhaiten palkitaan.

Vieraskieliset tiedejulkaisut saavuttavat huonosti kotikieliset veronmaksajat. Vain harvat (toisinaan vaikeaselkoiset) tutkimustulokset ylittävät uutiskynnyksen. Kotikielinenkin tutkimusjulkaisu saattaa puuduttaa konkreettiseen ongelmanratkaisuun ja ytimekkääseen täsmäraportointiin tottuneen asiantuntija-lukijan. Ilmeisenä haasteena on siis löytää toimijoille yhteinen kieli ja esittämisen tapa, joka mukautuu kulloiseenkin tilanteeseen. Hedelmällinen vuorovaikutus edellyttää vaivannäköä, uuden oppimista ja kärsivällisyyttä. Kaikilta osapuolilta edellytetään myös avarakatseista irrottautumis- ta totutuista toimintatavoista, mieltymyksistä ja ennakkoluuloista.

Kulttuurierojen tunnistaminen ja menestyksellinen hälventäminen on vaikeaa, vaikka osapuolten äidinkieli ja yhteiskunnallinen ympäristö olisivat yhteisiä. Jos tutkimuskulttuureissa on eroja tieteenalojen välillä, on niitä myös tieteen ja muun yhteiskunnan välillä. Merkittäviä sujuvan vuorovaikutuksen jarruja ovat ajatusmaailmaan ja arvoihin liittyvät perustavanlaatuiset erot. Ne koskevat esimerkiksi käsitystä ajan hinnasta, työn kustannusvastaavuudesta sekä tiedon avoimuudesta ja saatavuudesta. Tutkijan näkökulmasta syvälinen ajattelu ja kirjoittaminen vaativat aikaa, johon on suhtauduttava joustavasti. Rahoittajan näkökulmasta akateeminen vapaus ei voi tarkoittaa vuosikausien haahuilua itseisarvokkaan tiedon käytävillä ilman konkreettisia tuloksia ja määräaikoja.

Toistaiseksi akateemisen maailman ja yhteiskunnan muiden toimijoiden väliset *kohtaan-*

to-ongelmat ovat ilmeisiä ja monitasoisia. Hienot ihanteet eivät vielä ole ehtineet muuttua käytännöksi ruohonjuuritason työssä. Ylimmän johdon strategiset visiot ja yksikönjohtajien näkemykset työn järjestämisestä ja tarkoituksesta hakevat yhteistä pintaa. Tutkija puhuu toimitusjohtajalle väärällä kielellä, ja rahoittaja kokee polveilevan pohdiskelun ajan (siis rahan) hukkana. Kansallisen tiedepolitiikan tavoitteiden välillä tuntuu olevan keskinäistä ristivetoa, jonka vuoksi yhteinen etu ja yksilön etu kohtaavat huonosti.

Ongelmat on tehty ratkaistaviksi, ja asia on tärkeä. Suurten linjausten sijasta tarpeen saattaa olla itsekriittinen paluu sosiaalisen vuorovaikutuksen perustaitoihin, esimerkiksi erilaisten näkemysten ja tarpeiden kuuntelemiseen, ymmärtämiseen ja yhteensovittamiseen. Ohjauspolitiikan jalkauttamisessa onnistuminen vaatii viime kädessä kontaktia ihmisiin, ohi strategiapapereiden ja juhlapuheiden.

Haaste kohdistuu kunkin yhteiskunnalliseen vuorovaikutukseen osallisen toimijapiirin käytäntöjen lisäksi ”maan tapaan”. Sen pitäisi tukea nykyistä vahvemmin avointa viestintää ja totuttujen rajojen ja toimintamallien innovatiivista ylittämistä.

**Kirjoittaja työskentelee Pelitoiminnan tutkimus-
säätiön tutkimusjohtajana ja on vapaalla Helsingin yliopiston kulttuurimaantieteen professorin tehtävästä.**